

Владислава Олександрівна ХИЖНЯК

кандидат економічних наук,
доцент,
головний науковий співробітник,
Інститут законодавства Верховної Ради України

Михайло Маркович БІНУСОВ

здобувач,
Новокаховський гуманітарний інститут

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ
ЗАХИЩЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Хижняк, В. О. Концептуальні засади діагностики економічної захищеності підприємств [Текст] / Владислава Олександрівна Хижняк, Михайло Маркович Бінусов // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 139-146. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Досліджено питання захищеності підприємницької діяльності, що узгоджується з основним засадами аналізу захисту економічних інтересів, визначено концепцію захисту економічних інтересів переробних підприємств, індикатори захисту економічних інтересів.

Ключові слова: діагностика; індикатор; підприємство.

Vladyslava Oleksandrivna KHYZHNYAK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Chief Research Fellow,
Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine

Mykhaylo Markovych BINUSOV

PhD Student,
Nova Kahovka Humanities Institute

**CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF DIAGNOSIS
OF ENTERPRISES ECONOMIC SECURITY**

Abstract

The question of security of business activity is considered in the article. This question should be coordinated with the basic principles of analysis of economic interests protection. The concept of protection of the economic interests of processing enterprises is worked out. The indicators of protection of economic interests are developed.

Keywords: *diagnostics; indicator; enterprise.*

JEL classification: O31

Вступ

За ефективного забезпечення економічної захищеності держава має сприяти всебічному розвитку внутрішнього ринку з паралельним досконалим опануванням зовнішніх ринків збуту. Водночас не можна забувати про активний захист національних виробників і споживачів за сприяння інноваційній діяльності основних підприємств у системі захисту інтелектуальної власності в умовах детінізації соціально-економічних процесів. Із різноманіття кількісних і якісних характеристик захисту економічних інтересів переробних підприємств найбільш ваговою, на нашу думку, варто вважати стан ресурсної та інноваційної захищеності, який визначається з огляду на рівень використання наявних ресурсів підприємства. Безпосередній вплив на цей критерій має спроможність вищої управлінської ланки суб'єкта господарювання оперативно та ефективно вживати заходи задля запобігання виникненню ймовірних небезпек та усунення негативних впливів певних зовнішніх і внутрішніх чинників.

Проблеми економічного захисту операційної діяльності та стратегічного розвитку підприємств аграрної сфери висвітлено у наукових працях Галицького О. М., Гришової І. Ю., Данька Ю. І., Карабанова О. В., Митяй О. В., Наумова О. Б., Стоянової-Коваль С. С., Хижняк В. О., Хоми І. Б., Шабатури Т. С., Шестаковської Т. Л., Язлюка Б. О. [1-9]. Проте дослідження відомих вчених потребують узагальнення в концептуальному напрямі.

Мета статті

Мета статті – вивчення захищеності підприємницької діяльності, що узгоджується з основним засадами аналізу захисту економічних інтересів та використовує специфіку окресленого завдання, потребує впровадження складових комплексного підходу з побудовою відповідної концепції, яку репрезентовано нами як результат цієї роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження

Наявність багаторівневої соціально-економічної сфери й потреба в ефективному керуванні нею спричиняє появу певних проблем щодо визначення впливу небезпек на захищеність, встановлення причин їх появи, обґрунтування механізмів щодо їх усунення або мінімізації. У зв'язку з цим разом з комплексним підходом, який, власне, належить до методологічних, загальних і визначається значно вищим теоретико-методологічним рівнем, доцільним є застосування системного аналізу з метою вирішення окресленої проблеми, що формує організаційно-методологічний вектор дослідження. Зазначений комплексний підхід дозволяє окреслювати стратегію і тактику вирішення ключових проблем, системний аналіз – методи та методологію.

Загальна концепція захисту суб'єкта господарювання є цілісною системою ідей, цілеспрямованих настанов, об'єднаних спільним задумом, а також наявним комплексом заходів, напрямів і механізмів вивчення окресленої мети за умов ймовірної непевності та наявності внутрішніх і зовнішніх небезпек.

У широкому розумінні концепція – це не стільки детальна програма чи перспективний план гарантування захищеності, а більшою мірою узгоджена система поглядів, принципів, запитів і чинників ефективної організації наявних засобів захисту економічних інтересів переробного підприємства та його контрагентів. Як правило,

будь-яка концепція має відповідати певним вимогам, зокрема зрозумілості, конструктивності, чіткості та прийнятності (рис. 1).

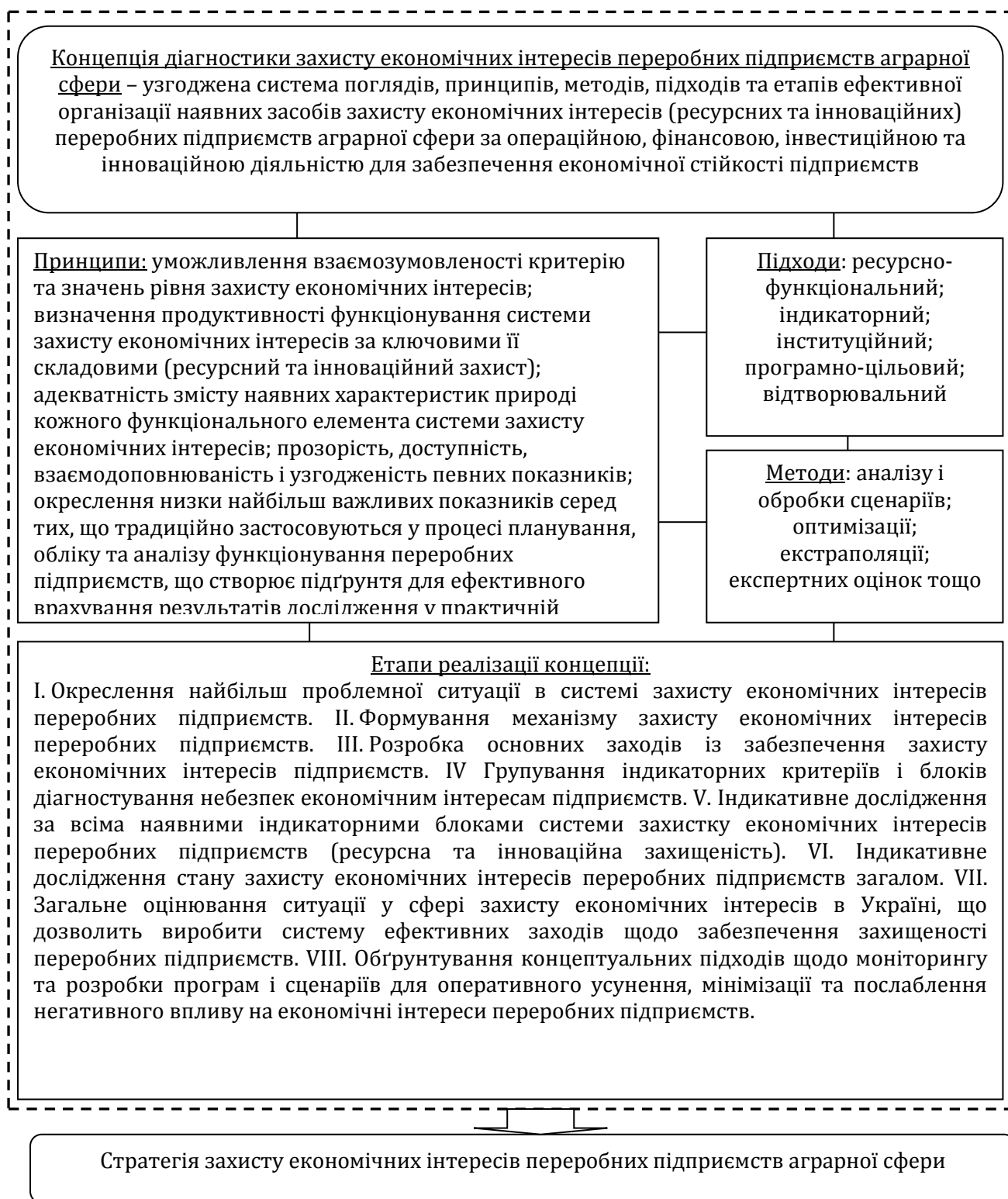

Рис. 1. Сутність, зміст та принципи концепції діагностики захисту економічних інтересів переробних підприємств аграрної сфери*

**Розроблено автором*

Цілком логічно, що концепція захисту економічних інтересів переробних підприємств має ґрунтуватися на цілісних методологічних засадах і мати такі блоки:

I. Окреслення найбільш проблемної ситуації в системі захисту економічних інтересів переробних підприємств:

- вичерпний перелік ймовірних загроз для захисту економічних інтересів переробних підприємств, їх ґрунтова класифікація та ієрархія;
- головні причини та супутні чинники виникнення загроз;
- негативні наслідки загроз для підприємства [3].

Наданий блок є ключовим для формування сучасної концепції захисту економічних інтересів, адже властивість оперативно реагувати, своєчасно усувати, унеможливити, зупиняти, знешкоджувати та відмежовувати виникнення небезпеки – головна ознака захищеності бізнесу.

До основних критеріїв захисту економічних інтересів можна віднести існування запасу стійкості всієї системи за умови ймовірних загроз і небезпек, адекватність реагування на виклики, динаміку накопичення певних негативних впливів. Сучасний аналіз економічного та фінансового стану дозволяє виокремити ключові чинники наявності кризи на підприємствах, зокрема:

- обмежену кількість або нестачу фінансових ресурсів, потрібних для забезпечення соціально-економічних програм;
- неефективну кредитно-грошову політику;
- прогалини у податковому законодавстві та недосконалість тарифної політики;
- появу значної кількості посередницьких структур;
- невідповідність вітчизняних підприємств до умов жорсткої конкурентної боротьби як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках;
- послаблення правового захисту постачальників і покупців;
- негармонійність вітчизняної політичної системи;
- руйнування усталених зв'язків на пострадянському просторі, загострення децентралізації;
- прогалини у державному регулюванні економіки.

Таким чином, слід зауважити, що чинники кризового стану мають різне вираження, зокрема в площині економічно-організаційній, політико-правовій тощо. У зв'язку з цим окреслення та групування загроз різного типу належить до нагальних завдань забезпечення захисту економічних інтересів. Суб'єкт господарювання свідомо йде на ризик при ухваленні рішень, незважаючи на брак інформації стосовно динаміки внутрішнього, а також зовнішнього оточення. Дослідження ринкового простору, потенціалу конкурентів, потреб у виробі та послугах дозволяє своєчасно мінімізувати або уникнути неочікуваних чи негативних впливів.

II. Механізм захисту економічних інтересів переробних підприємств є поетапним процесом:

- окреслення об'єкта та предмета захисту економічних інтересів сучасного підприємства;
- вироблення та реалізація політики та стратегії розвитку захищеності підприємства;
- визначення та дотримання основних засад забезпечення ефективності системи захисту економічних інтересів;
- формулювання мети та комплексу завдань для її реалізації в контексті забезпечення захисту економічних інтересів переробних підприємств;
- встановлення критеріїв та параметрів захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання;

– формування дієвої організаційної структури для керування системою захисту економічних інтересів сучасного підприємства.

Потреба у формуванні ефективних механізмів відстеження рівня захисту економічних інтересів спричинена наявністю тісного зв'язку між проблемами у сфері захисту економічних інтересів та питаннями економічної безпеки підприємства, існуванням великого розмаїття загроз. Тому насамперед слід окреслити індикатори захисту економічних інтересів.

Безумовно, варто виокремити дві групи індикаторів такого роду:

- індикатори безпосереднього впливу, зокрема такі об'єкти економічної захищеності, на які можна прямо впливати, або такі, що зумовлюють кризовий стан у соціально-економічній площині;
- індикатори опосередкованого впливу, які належать до інших рівнів захисту економічних інтересів. Подібні індикатори встановлюють низку додаткових умов щодо системи менеджменту, показують або їх додатковий потенціал, зокрема в площині утилізація відходів, енергозбереження тощо, або наявність ймовірних загроз, тобто вірогідність техногенних та інших аварій, які здатні завдати шкоди довкіллю та безпосередньо життю та здоров'ю людей.

III. Основні заходи з формування захисту економічних інтересів підприємства:

- формування функціональних підсистем сучасної загальної системи захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання; окреслення головних суб'єктів безпеки переробного підприємства та визначення їх місця та значення;
- пошук ефективних засобів і визначення прийнятних методів практичного формування захисту економічних інтересів підприємства;
- систематичне контролювання та періодичне оцінювання перебігу процесу втілення концепції.

IV-й блок. Групування індикаторних критеріїв і блоків діагностування небезпек економічним інтересам підприємства.

V-й блок. Індикативне дослідження за всіма наявними індикаторними блоками системи захисту економічних інтересів переробних підприємств (ресурсна та інноваційна захищеність).

VI-й блок. Індикативне дослідження стану захисту економічних інтересів переробних підприємств загалом.

VII-й блок. Загальне оцінювання ситуації у сфері захисту економічних інтересів в Україні, що дозволить виробити систему ефективних заходів щодо забезпечення захищеності.

VIII-й блок. Обґрунтування концептуальних підходів щодо моніторингу та розробки програм і сценаріїв для оперативного усунення, мінімізації та послаблення негативного впливу на економічні інтереси переробних підприємств [4].

Доцільно зауважити, що для оцінювання стану захисту економічних інтересів переробних підприємств найбільш важливими зазвичай є не певні показники, а їх межові рівні.

Межовими значеннями показника захисту економічних інтересів слід вважати такий кількісний критерій, який розмежує економічно сприятливу та несприятливу площину формування бізнесу. Зважаючи на особливості діяльності та згідно з фактичними та нормативними показниками економічних та технічних характеристик та обсягів їх відхилень від базових рівнів індикаторів захисту економічних інтересів, стан сучасного суб'єкта підприємницької діяльності можна окреслити таким чином:

а) нормальний, за якого показники захисту економічних інтересів не виходять поза межі базового рівня, а інтенсивність застосування наявних можливостей

наближається до обґрунтованих з технічної точки зору стандартів завантаження виробничого обладнання та площ;

б) передкризовий, за якого перетинається граничний показник принаймні одного з критеріїв захисту економічних інтересів, а інші досить близько підійшли до певної межі бар'єрних значень, водночас без втрати техніко-технологічного потенціалу для покращення умов і виробничих результатів унаслідок розробки та застосування заходів попередження загроз;

в) кризовий, за якого перетинаються граничні показники переважної більшості ключових індикаторів захисту економічних інтересів й простежуються ознаки неминучості зниження обсягів виробництва та продажу товарної продукції та наявності часткових втрат можливостей через зношення виробничих засобів або скорочення персоналу суб'єкта господарювання;

г) критичний, за якого зникає межа між нормальним і критичним станом розвитку підприємства, а певна втрата можливостей є неминучою та неунікною.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Ресурсна захищеність економічних інтересів переробних підприємств аграрної сфери – це здатність підприємств ефективно здійснювати свою основну, фінансову та інвестиційну діяльність протягом усього періоду функціонування підприємства за допомогою використання певної сукупності взаємопов'язаних методів та заходів економічного характеру, покликаних оптимізувати застосування ресурсів з метою забезпечення належного їх рівня та зменшити вплив різноманітних ризиків підприємницького середовища.

Останнім часом рівень інноваційної захищеності підприємства набуває першочергового значення, оскільки порівняно з рівнем інших складових він найважче піддається контролюванню та якісному управлінню. Це пов'язано з тим, що усі проміжні параметри, які впливають на розрахунок його індикаторних показників, не фіксуються в основних формах фінансової звітності і переважно стосуються інформації внутрішнього характеру підприємства, тобто не завжди доступної для будь-якого користувача. Проте кількісний вимір рівня інноваційної захищеності точно фіксує ступінь якості перебігу інноваційного процесу на підприємстві, який є комплексом етапів, стадій, дій, пов'язаних з ініціюванням, розробленням і виготовленням продукції, технологій, що мають нові властивості й ефективніше задовольняють наявні потреби.

Список літератури

1. Хома, І. Б. Формування та використання систем діагностики економічної захищеності промислового підприємства: [монографія] / І. Б. Хома. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – 504 с.
2. Гришова, І. Ю. Пріоритетні напрями реструктуризації як метод підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / І. Ю. Гришова, О. В. Митяй // Економічний простір: Збірник наукових праць. – №100. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – С. 125-136.
3. Гришова, І. Ю. Аналітичне забезпечення економічного розвитку підприємств з позицій інвестиційної привабливості / І. Ю. Гришова, С. С. Стоянова-Коваль // Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал / Черніг. нац. технол. ун-т. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – № 2. – С. 195-204.
4. Наумов, О. Б. Фінансовий механізм підприємства в умовах ринкових трансформацій / О. Б. Наумов, В. М. Поленчук // Економічні інновації. -2012. – Вип12. –С. 229-238.

5. Митяй, О. В. Науково-методологічні критерії формування механізму досягнення економічної безпеки підприємствами [Електронний ресурс] / О. В. Митяй, О. А. Хлисту́н // Глобальні та національні проблеми економіки. – Випуск №2. Грудень 2014 р. – Миколаїв. – С. 630-633. Режим доступу до журн.: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/128.pdf>.
6. Митяй, О. В. Альтернативні джерела підтримки та зміцнення економічної безпеки підприємств агропродовольчої сфери / О. В. Митяй, О. А. Хлисту́н // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: “Економічні науки”. – Вип. 9-1. – Ч. 1. – 2014. – С. 57-60.
7. Шабатура, Т. С. Методологические подходы управления финансовой безопасностью предприятий пищевой промышленности / Т. С. Шабатура // Вектор науки Тольятинского государственного университета. Ежеквартальный научный журнал. – №4 (19). – 2014. – С. 33-37.
8. Карабанов, О. В. Стійкість розвитку суб’єктів аграрного виробництва / О. В. Карабанов // Економічний простір: збірник наукових праць. – №112. – Дніпропетровськ: ПДФБФ, 2016. – С. 57-71
9. Карабанов, О. В. Фінансово-економічна безпека та економічні інтереси України / О. В. Карабанов // Вісник Сумського національного аграрного університету. – №8(69). -2016. – С. 26-31.
10. Наумов, О. Б. Економіко-політичні конфлікти на сучасному етапі [Текст] / І. Ю. Гришова, О. Б. Наумов, О. О. Давидюк // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 2. – С. 36-49. – ISSN 2415-8453.

References

1. Khoma, I. B. (2012). *Formuvannya ta vykorystannya system diahnostryky ekonomichnoyi zakhyshchenosti promyslovoho pidpryyemstva*. L'viv: Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnikha».
2. Hryshova, I. Yu. & Mytyay, O. V. (2015). Priorytetni napryamy restrukturyzatsiyi yak metod pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpryyemstv. *Ekonomichnyy prostir*, 100, 125-136.
3. Hryshova, I. Yu. & Stoyanova-Koval', S. S. (2015). Analitychne zabezpechennya ekonomichnoho rozvytku pidpryyemstv z pozytsiy investytsiynoyi pryvablyvosti. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, 2, 195-204.
4. Naumov, O. B. & Polenchuk, V. M. (2012). Finansovyy mekhanizm pidpryyemstva v umovakh rynkovykh transformatsiy. *Ekonomichni innovatsiyi*, 12, 229-238
5. Mytyay, O. V. & Khlystun, O. A. (2014). Naukovo-metodolohichni kryteriyi formuvannya mekhanizmu dosyahnennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstvamy. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, 2, 630-633. Retrieved from: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/128.pdf>.
6. Mytyay, O. V. & Khlystun, O. A. (2014). Al'ternatyvni dzherela pidtrymky ta zmitsnennya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv ahroprodovol'choyi sfery. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Seriya: "Ekonomichni nauky"*, 9-1, 57-60.
7. Shabatura, T. S. (2014). Metodolohycheskie podkhody upravleniya finansovoy bezopasnost'yu predpriyatiy pishchevoy promyshlennosti. *Vektor nauky Tol'yatynskoho hosudarstvennoho unyversyteta*, 4 (19), 33-37.
8. Karabanov, O. V. (2016). Stiykist' rozvytku sub"yektiv ahrarnoho vyrobnyctva. *Ekonomichnyy prostir*, 112, 57-71.
9. Karabanov, O. V. (2016). Finansovo-ekonomichna bezpeka ta ekonomichni interesy Ukrayiny. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu*, 8(69), 26-31.

10. Hryshova, I. Yu., Naumov, O. B., Davydyuk, O. O. (2016). Ekonomiko-politychni konflikty na suchasnomu etapi. *Ukrayins'kyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky*, 1(2), 36-49.

Стаття надійшла до редакції 23.11.2016 р.